

УДК 338.43.01

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ВИННОЇ ГАЛУЗІ

І.П. Продиус, д.е.н., професор

О.Б. Бровкова, к.е.н., доцент

Т.І. Адирова

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Забезпечити ефективне функціонування винного господарства в ринкових умовах можливо шляхом переведення його на інноваційну модель розвитку, побудови інтегрованої ринкової інфраструктури, яка б забезпечувала функціонування науки і підприємництва в одному збалансованому комплексі і сприяла підвищенню конкурентоздатності регіону в ринкових умовах господарювання. Світова практика свідчить про високу ефективність у вирішенні цього питання кластерних об'єднань підприємств.

Аналіз останніх досліджень

Становлення теорії кластерів відображено у працях відомого дослідника Вольфганга Прайса. Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних і практичних аспектів формування кластерів належить вченим С. Соколенко, М. Кропивко, О. Ціхановській, Ю. Губені, Т. Сахно, Г. Заболотному. Вивченню елементів кластерних об'єднань та їх функціонування присвячені праці вітчизняних науковців, зокрема О. Мазуренка, В. Ситника, А. Топалова, І. Хомина. Дослідження концепції кластерів, як шляху до відродження виробництва на рівні регіону, складають науковий доробок Є. Ходаківського, В. Чевганова, І. Брижань, М. Войнаренка. Проте, недостатньо дослідженими залишаються питання розвитку регіональних кластерів з урахуванням особливостей окремих територій країни. Наразі не існує єдиного підходу щодо ідентифікації винного кластера, формування та ефективного його функціонування. Це й зумовило необхідність проведення окремого дослідження.

Метою дослідження є розробка теоретико-методичних положень щодо формування винного кластера.

Результати досліджень

Найбільш прийнятним шляхом активізації економіки регіону є підвищення ефективності галузі на базі нової виробничої системи – регіонального виноробного кластера, суть якого полягає в кооперації зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур та державних установ для спільного виробництва продукції, яка відповідає світовим стандартам [1]. Кластерна модель має великий потенціал

Продиус І.П., Бровкова О.Б., Адирова Т.І.
Кластерна модель розвитку винної галузі.

Досліджено категоріальний апарат винного кластеру. Розглянуто теоретичні аспекти формування винного кластеру. Визначені етапи його створення.

Ключові слова: винний кластер, функціонування, етапи, модель

Продиус И.П., Бровкова Е.Г., Адирова Т.И.
Кластерная модель развития винной отрасли.

Исследованы категориальный аппарат винового кластера. Рассмотрены теоретические аспекты формирования винного кластера. Определены этапы его создания.

Ключевые слова: винный кластер, функционирования, этапы, модель

Prodius I.P., Brovkova E.G., Adyrova T.I.
Cluster model of wine industry.

Investigated categories of wine cluster. The theoretical aspects of the wine cluster. Defined stages of its creation.

Keywords: wine cluster, functioning, stagesmodel

у винній галузі, оскільки галузь є стратегічною для держави і має велике значення для розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього іміджу країни на міжнародній арені.

Винний кластер – це добровільне територіальне об'єднання підприємств виноробного комплексу з метою забезпечення конкурентоспроможності виноробства за рахунок формування ефективних внутрішньогалузевих зв'язків, диверсифікації каналів збуту, створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій, а також адаптації галузі до вимог світового ринку.

Важливою характеристикою винного кластера є те, що він базується на взаємовідносинах та взаємодії підприємств, які здійснюють виробництво і продаж винної продукції за межі місцевого, регіонального або національного ринку, що сприяє залученню коштів до регіону та підтримує підприємств-учасників. До винного кластера входять підприємства та установи, які забезпечують ефективне функціонування ринку вина, зокрема, органи стандартизації, торговельні асоціації, дослідні установи, університети, які здійснюють підготовку кадрів, відповідають за інформаційне, технічне та наукове забезпечення та інші підприємства, що надають торговельні, маркетингові, юридичні та інформаційні послуги. Учасники кластера залишаються організаційно і економічно самостійними суб'єктами та можуть конкурувати

один з одним [1]. Проте, для всіх учасників кластера спільними є територія і середовище виробництва; мета діяльності – високоякісне конкурентоспроможне виробництво винограду та продуктів з нього; тісна інтеграційна взаємодія.

Необхідною умовою функціонування винного кластера є виділення етапів його створення та розвитку на рівні області.

Так, на першому етапі проводиться аналіз функціонування ринку вина та вивчаються проблеми галузі, які можна вирішити за допомогою формування винного кластера. Крім того, на даному етапі відбувається підготовка документів, які характеризують наявні підприємства та причини, що спонукають їх об'єднуватися у кластер. На другому етапі визначаються цілі та завдання винного кластера. Основною метою третього етапу є поширення інформації про проект і залучення до участі в ньому представників місцевих органів влади. Четвертий етап характеризується тим, що здійснюється оцінка рівня конкурентоспроможності учасників винного кластера, а також визначається необхідність співпраці партнерів проекту, виходячи з цілей та завдань кластера. На п'ятому етапі розпочинається практична робота з формування кластера, що реалізується в оформленні відносин у господарських договорах, угодах тощо.

Організаційна структура винного кластеру повинна мати такий вигляд (рис. 1).

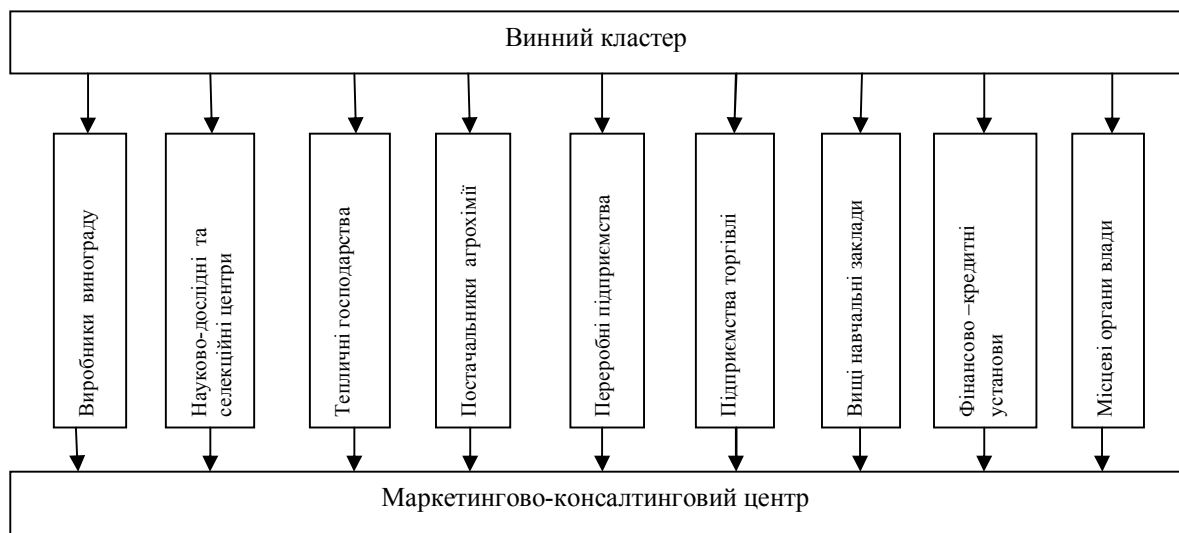

Рис. 1. Організаційна структура винного кластеру

Функції учасників кластеру:

- 1) Виробники винограду:
  - насадження, догляд та збір винограду.
- 2) Науково дослідні та селекційні центри:
  - дослідження сортів;
  - розробка та репродукція нових високопродуктивних сортів.
- 3) Тепличні господарства:

- розмноження лози та передача її виробникам.
- 4) Постачальники агрохімії:
  - постачання речовин для боротьби з шкідниками, та для захисту рослин.
- 5) Переробні підприємства:
  - переробка винограду;
  - зберігання виноматеріалу
  - виготовлення винної продукції.

- 6) Підприємства торгівлі:
 — мережа збуту винної продукції
 Вищі навчальні заклади;
 — визначення основних потреб в кадрах тв. Їх спеціалізації, а також розробка навчальної програми та її впровадження в навчальний процес;
 — участь в проектах, дослідницьких та навчальних програмах.
- 7) Фінансово-кредитні установи:
 — кредитування та страхування учасників винного кластеру;
 — сприяння удосконаленню законодавчої бази, яка регулює правові та фінансово-кредитні відносини в зерновій сфері.
- 8) Місцеві органи влади:
 — участь у робочих зустрічах членів кластера, координація роботи кластера;
 — розробка стратегічного плану розвитку виноробства в регіоні;
 — забезпечення інформаційної підтримки проєктів в рамках розвитку кластера.
- 9) Маркетингово-консалтинговий центр:
 — дослідження ринків збуту виноматеріалу та вина в регіоні та за кордоном;
 — посилення конкурентоспроможності підприємств галузі;
 — сприяння залученню інвестицій в виноробну галузь.

Звернемо увагу на Одеський регіон (на винний кластер) в передбачуване Проєктом кластерне об'єднання ввійшли всього 12 суб'єктів господарювання – 9 виноробних підприємств та 3 обслуговуючих при тому, що таких потенційних учасників за нашими підрахунками (тільки основних) на території Одеської області – не менше 40 одиниць. Тобто критичної більшості суб'єктів господарювання для формування кластеру створено не було. Зокрема, не ввійшли в це об'єднання постачальники сировини (виноградари) та торговельні підприємства. Важливо відзначити, що до даного формування, яке на сьогодні (як і сам кластер) фактично на території Одеської області не існує, не були залучені такі науково-виробничі та виробничі флагмани виноробства Одещини як Національний науковий центр виноградарства і виноробства ім. Таїрова, Одеський завод шампанських вин», Одеський державний аграрний університет, Одеська академія харчових технологій та інші. Фактично була відсутня інноваційна складова потенціального кластеру при тому, що на території Одеської області існує потужна наукова база для цього. Крім Національного наукового центру з виноробства та виноградарства ім. Таїрова в кластер (або в Інноваційний центр, а через нього – в кластер) могли ввійти Одеська національна академія харчових технологій з її кафедрою виноробства та Одеський аграрний університет з кафедрою виноградарства. Але ці можливості задіяні не були. Поза межами потенціального винного кластеру залишились

виробники сировини та виноматеріалів, а також потужна торговельна система.

Невдалий досвід Одещини в частині створення винного кластеру був пов'язаний у великій мірі саме з відсутністю такого консенсусу, не зацікавленості бізнесу та влади в тому, щоб такий кластер почав функціонувати якомога швидше. Ініціатори самої ідеї кластеризації винного комплексу Одеської області, які діяли в межах міжнародного Проєкту, не змогли чи не знайшли можливостей для детального роз'яснення переваг кластерного утворення як для ефективної діяльності місцевих органів державної влади та оцінки цієї діяльності суспільством, так і переваг для представників бізнесу.

На наш погляд, можна розробити кластерну модель виробництва. При розробці кластерної моделі винного виробництва були враховані наступні положення:

1) Базисною основою нової кластерної моделі винного комплексу повинен бути цикл виноградарсько-виноробного виробництва, по лінії «виращування винограду – промислова переробка-виробництво вина – реалізація готової продукції».

2) Модель перспективного розвитку виноградарсько-виноробного виробництва повинна включати в себе всі необхідні структурні елементи, які сьогодні безпосередньо залучені до виноградарського виноробного виробництва або ж мають на комплекс істотний вплив.

3) Модель повинна являти собою єдину територіально-функціональну систему, основувану об'єднанні на локальному рівні різних виноградарсько-виноробних господарств, підприємств і фірм, із загальним органом управління, який координує і контролює їх діяльність.

Сформований винний кластер повинен носити територіальний характер, так як саме виноградарство і виноробство невідривне від території, а вироблена ними продукція унікальна для кожної місцевості.

4) При формуванні винного кластера Одеського регіону головними чинниками виступають: макроекономічні умови, кон'юнктура ринку винограду і вина, економіко-географічне і геополітичне положення регіону. Об'єднуватися в такий винний кластер повинні родинні, пов'язані між собою, взаємодоповнюючі один одного організації та підприємства, що займаються виробництвом і реалізацією винограду і вина. Вони кооперуються з метою взаємної підтримки і координації своїх дій.

Орієнтація на кластерну модель у виноробному комплексі передбачає підготовку спеціалістів відповідної кваліфікації, які необхідні для зміцнення та розвитку конкурентоспроможних підприємств галузі. Винний кластер надає переваги своїм членам перед окремими товаровиробниками вина.

Основними напрямками діяльності кластера є забезпечення виробництва винної продукції, що відповідає європейським стандартам якості, налагодження маркетингових комунікацій, постійний обмін інформацією з виробничих, фінансових,

кадрових та організаційних питань, а також оптимізація договірних стосунків та запровадження форм співробітництва на ринкових засадах.

Перевагами кластерної форми організації є:

- в кластері найбільш вдало використовуються регіональні особливості, пов'язані із природними ресурсами регіону, ґрунтово-кліматичними умовами, що на основі поглибленої спеціалізації дають можливість виробляти найбільшу кількість і найкращу за якістю продукцію, задовольняючи потреби споживачів;
- кластерна форма організації, на відміну від інших прогресивних форм, зокрема, корпоративної, об'єднує різні форми власності, в т.ч. – корпоративну, державну, приватну, а також різнопрофільні підприємства [2].

Кластерний підхід надає можливість розширення діяльності на міжнародних винних ринках та створення спільних підприємств. Ті підприємства, які вже займаються експортом винної продукції, зможуть допомогти вийти на зовнішній ринок іншим членам винного кластера. Вони також можуть спільно рекламувати свою продукцію. Ізольоване підприємство, яке працює самостійно на ринку і покладається лише на допомогу держави, не матиме таких можливостей як винний кластер, який працює на розширення своєї діяльності на зовнішньому ринку.

Крім того, винний кластер дозволить відкрити нові робочі місця і, тим самим, знизити рівень безробіття в області.

Винний кластер внесе значний внесок в процвітання Одеської області, вирішуючи питання працевлаштування та підготовки спеціалістів, розвиваючи потрібну інфраструктуру і здійснюючи дослідницькі й навчальні програми в університетах та інших навчальних закладах.

Програма розвитку винного кластера в Одеській області повинна базуватися на трьох принципах:

- орієнтація на конкретний економічний результат;
- орієнтація на виробництво винної продукції;
- орієнтація на малий та середній бізнес.

Орієнтація на конкретний економічний результат стосується двох складових: по-перше, розвиток винного кластера повинен бути націлений на покращення економічної ситуації та перспектив учасників кластера, а по-друге, учасники винного кластеру повинні отримати переваги, яких само-

стійно досягти вони не зможуть. Об'єднуючись в кластер, підприємства повинні ставити перед собою на меті саме досягнення конкретних економічних переваг від такого об'єднання, а не лише об'єднуючись для отримання та обміну інформацією [3].

Орієнтація на виробництво вина вказує на важливість проведення модернізації виробництва і структурного удосконалення. Підтримка кластера повинна включати в собі не тільки пошук нових ринкових можливостей, але й надання допомоги, необхідної для реструктуризації організації виробництва виноробного кластера з тим, щоб мати можливість вчасно реагувати на потреби ринку у правильному кількісному та якісному співвідношенні. Націленість на малий і середній бізнес означає, що винний кластер може включати й інших учасників (великі підприємства, роздрібна мережа та ін.), але, в першу чергу, отримувати переваги від кластерної моделі повинні малі і середні підприємства.

Отже, об'єднання всіх компонентів виробничого процесу – від постачальників сировини до кінцевого споживача – дає можливість забезпечити постійне завантаження підприємств виноробного кластера, зменшити собівартість продукції, підвищуючи при цьому її конкурентоспроможність.

Висновки

Забезпечення ефективного функціонування виноробного господарства можливе за рахунок створення регіонального виноробного кластера. Кластерна модель має значний потенціал в виноробній галузі, оскільки галузь є стратегічною для держави. Суть виноробного кластера полягає в об'єднанні зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур та державних установ для забезпечення виробництва і реалізації виноробної продукції, яка відповідає світовим стандартам. При цьому, учасники кластерного об'єднання зберігають економічну самостійність, отримуючи при цьому додаткові переваги від координації дій, спрямованих на підвищення ефективності кожного підприємства-учасника кластера. У Одеського регіону є все складові елементи для створення потужного винного кластеру. Крім того ми вважаємо, що в цей кластер можна ввести ще один елемент як туризм.

Список літератури:

1. Ветров О. Кластерна модель – ефективний інструмент економічного розвитку громади // Громадські ініціативи. – 2005. – № 1. – С. 39-42.
2. Войнаренко М. Концепція кластерів до відродження виробництва на регіональному рівні / М. Войнаренко // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 29-33.
3. Кластеризація - шлях до підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів [Електронний ресурс] // Загальноукраїнська конф., 23-25 травня 2006 р. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua>

4. Мазуренко О.В. Розвиток інтегрованих формувань в АПК [Текст] / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2006. – № 3. – С. 89-93.
5. Богма О.С. Застосування кластерної моделі як умова економічного розвитку регіонів України / Г.А. Семенов, О.С. Богма // СПЕЦПРОЕКТ: аналіз наукових досліджень : II міжнар. наук.-практ. конф., 2005 р. : тези допов. – Дніпропетровськ, 2005. – С. 40-42.
6. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці [Текст] : [Монографія] / Станіслав Іванович Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 847 с.
7. Ціхановська О.М. Кластеризація як новий методичний механізм розвитку сільських територій [Текст] / О.М. Ціхановська // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 153-155.

Надано до редакції 28.07.2012

Продіус Іван Прокопович / Ivan P. Prodius

Бровкова Олена Георгівна / Olena G. Brovkova

Адирова Тамара Іванівна / Tamara I. Adyrova
ms.adyrova@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Кластерна модель розвитку винної галузі. [Електронний ресурс] / І.П. Продіус, О.Б. Бровкова, Т.І Адирова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 3-4 (4-5). – С. 218-222. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/n4-5.html>